

De Bewaerschole

De kunsten functioneren en presenteren zich altijd binnen een bepaald tijdsgewricht. Tot de negentiende eeuw lag de nadruk op 'geborgenheid, vertrouwdheid en verzoening' ofwel op de eeuwige schoonheid van uitzonderlijke kunstvoorwerpen (Vattima 1998). Nadien is het accent in de kunsten meer komen te liggen op de voortdurende verandering, op de onzekere structuur van het bestaan en daarmee op de ontregelende mogelijkheden van de kunsten, op de ervaring van ontheemding (Heidegger 1998).

Missie

Als expositieruimte voor experimentele en actuele beeldende kunsten wil de Stichting Bewaerschole zich richten en onderscheiden op deze hedendaagse visie op de kunst. De Bewaerschole richt zich op het programmeren van experimentele, hedendaagse beeldende kunst. De thema's van de kunstprogramma's hebben zowel algemeen kritisch-maatschappelijke relevantie als ook raakvlakken met de directe omgeving, d.w.z. met plaatselijke ontwikkelingen als ook de plaatselijke geschiedenissen.

Visie

De Bewaerschole ziet het als haar kernopdracht om professionele beeldende kunstenaars een podium te bieden om hoogwaardige hedendaagse, experimentele beeldende kunst te ontwikkelen en te presenteren gericht op actuele maatschappelijke thema's in relatie tot lokale, regionale contexten.

Dit houdt onder meer in dat de Bewaerschole een verbinding aangaat met haar omgeving. De natuurlijke omgeving van duingebieden en bosgronden waarin water alom aanwezig is, maar ook de actuele ontwikkelingen die op het eiland en breder in Zeeland plaatsvinden staan aan de basis van onze activiteiten.

Naast de relatie met de omgeving ziet de Bewaerschole het ook als haar taak haar ervaringen en bevindingen terug te geven aan het culturele veld door een belangrijke rol te spelen in het Zeeuwse cultuurlandschap.

De Bewaerschole is niet alleen gericht op tonen van kunst maar ook op culturele vorming, Bildung. Bezoekers, buurtbewoners, scholieren en culturele partners worden betrokken bij de culturele activiteiten en worden uitgenodigd om discussie aan te gaan over maatschappelijke onderwerpen en thematische tentoonstellingen.

De Bewaerschole vindt het belangrijk om open, eerlijk en inclusief om te gaan met medewerkers, vrijwilligers, kunstenaars en culturele partners en hanteert de voor de cultuursector relevante codes, te weten Governance Code Cultuur, Code Diversiteit & Inclusie en de Fair Practice Code

Kernwaarden

Verkennd: De Bewaerschole wil actuele, urgente maatschappelijke ontwikkelingen signaleren, onderzoeken en duiden. Hiertoe worden actuele thema's beschreven voor de ontwikkeling van meerjarige kunstprogramma's

Vooruitstrevend: De Bewaerschole wil kunstenaars de gelegenheid geven om te experimenteren met vernieuwende kunstuitingen in relatie tot actuele thema's, natuurlijke omgeving en lokale geschiedenis.

Uitnodigend: De Bewaerschole streeft naar inclusiviteit. Ieder mens doet er toe en meningen mogen worden gedeeld. Kunstenaars met diverse achtergronden worden uitgenodigd om de thema's artistiek te verbeelden. Relaties met diverse kunstdisciplines worden gestimuleerd. Bezoekers worden uitgenodigd en betrokken bij de programma's.

Uitdagend: De Bewaerschole wil uitdagende, vernieuwende kunst programmeren met als doel om discussie, debat, dialoog te bevorderen met betrekking tot actuele maatschappelijke ontwikkelingen.

Moving along with the environment

Moving along with the environment is het nieuwe programma van de Bewaerschole dat in lijn ligt met de afgelopen programma's: Veranderende Grenzen: meanderen tussen Orde en Chaos, dat veelal het veranderen van grenzen onderzocht vanuit de menselijke optiek, The Future Has Many Histories, waarin het antropoceen centraal stond, de invloed van de mens op haar leefomgeving en het in 2024 startende programma Nomadisch leven, zwerven in tijden van overpopulatie. Moving along with the environment bouwt voort op de thematiek van het programma Nomadisch Leven in tijden van Overpopulatie, Een belangrijk kenmerk van het Nomadisch Leven was en is het 'meebewegen' van de soort mens met de altijd veranderende omstandigheden. In het programma voor de periode 2026-2028 verschuift de aandacht van de mens als centrale actor naar de mens als deel van het weefsel van 'al het levende' (Morizot 2022), niet de mens als losstaand geheel, maar als onderdeel van de natuur. Programma's die de deelnemende kunstenaars uitdagen te reflecteren op actuele maatschappelijke ontwikkelingen, met een focus op de omgeving.

Voor het huidige tijdsgewricht past maar één woord, ontwrichting. Er is van alles aan de hand: geopolitiek; klimaatverandering; epidemieën/pandemieën; migratiestromen/mobiliteit; energietransitie, verlies aan biodiversiteit en dergelijke. Deze diepingrijpende verstoringen of crises versterken elkaar ook nog eens. Als we kijken naar het woord crisis heeft dat van oorsprong geen negatieve lading. Het staat voor onderscheiden, beslissen, richten en oordelen. Een moment van waarheid waarop een beslissing moet worden genomen die van grote invloed is op de toekomst. Op zo'n moment staan we nu. Een crisis kan dus ook ten positieve keren in de vorm van een omslagpunt, een uitweg. Over de hele wereld zien we initiatieven van individuen, groepen en zelfs hele deelpopulaties die al dan niet noodgedwongen diverse uitwegen zoeken.

Een crisis biedt dus ook mogelijkheden als het besef ontstaat dat het anders moet, dat er een wending ten goede noodzakelijk is. We zien dat meer en meer mensen van de nood een deugd maken en alternatieven ontwikkelen voor huisvesting (tiny houses, verplaatsbare woonvormen), voor voedsel (lokale initiatieven zoals boerderijwinkels, herenboeren) en mobiliteit (grensoverschrijdende bewegingen, nomadische leefwijzen). Centraal in deze veranderingen zien we dat er meer gezocht wordt naar een balans met de omgeving uitgaande van kleinschaligheid.

In het programma Nomadisch Leven Zwerven in tijden van Overpopulatie hebben we de aandacht gericht op actuele nomadische praktijken in relatie tot de huidige grootschalige problemen. In het programma Moving along with the environment vragen we kunstenaars te reageren op de mogelijkheden van meebewegen, een zoektocht naar ruimere en evolutionaire vormen van leven of wel co-evolutie, een eigentijds denken in termen van mens en natuur, als alliantie.

De mens is zo'n 300.000 jaar op aarde. Hiervan heeft hij/zij bijna 290.000 jaar een nomadisch bestaan, gekenmerkt door een voortdurend meebewegen met de (immer) veranderende omstandigheden, geleefd. Ruim 10.000 jaar geleden heeft de mens een andere afslag genomen en is geleidelijk aan grondgebonden gaan leven. Een bestaanswijze gekenmerkt door exploitatie (extractie van grond, uitbuiting van flora en fauna) van de leefomgeving, de aarde. In deze relatief korte tijd heeft de mens zich ontwikkeld tot het succesvolste zoogdier ooit. Echter de grenzen lijken bereikt, zo niet overschreden.

In het streven naar vooruitgang heeft de mens zich steeds verder losgeplaatst van de aarde, ze heeft genomen en is de balans van het teruggeven verloren. Zo wordt het systeem verstoort. Hoe kunnen we de mens weer haar plek in laten nemen als onderdeel van de natuur, van het systeem om dit weer optimaal te laten functioneren?

De eerste volkeren leefden nomadisch in evenwicht met de natuur, de natuur was bepalend voor de locatie waar de mens zich op dat moment bevond. Zij gingen uit van 'gevende leefomgevingen', omgevingen die zichzelf in stand houden en ons voorzien van voedsel dat per definitie waardevol is, mits we die leefomgevingen passend respect tonen (Morizot 2022). De revolutie van het settelen van de mens op vaste plekken vormt een breuklijn in de geschiedenis en heeft grote gevolgen gehad voor hoe we ons verhouden tot de aarde en onze natuurlijke omgeving. In plaats van het levende leidend te laten zijn ging de mens de strijd aan met de natuur. Nederland is een land waar sinds jaar en dag de strijd tegen het water wordt gevoerd. Niet verwonderlijk als je bedenkt dat een groot deel van het land gevoelig is voor overstromingen. Er is al zo weinig ruimte, de ruimte die we hebben willen we graag behouden. De natuur is veranderlijk, is cyclisch in haar bestaan. De mens wil graag behouden wat er is. Wat als we in plaats van de strijd tegen het water zouden spreken van een gelijkwaardige balans tussen mens en natuur in de vorm van co-evolutie?

Sommigen denken dat nieuwe technologieën de oplossing zijn voor de klimaatproblematiek, anderen zien meer in een andere omgang met de aarde, op een meer gelijkwaardige basis. Die richting onderzoeken we verder in ons programma *Moving along with the environment*.

Filosofen zoals Braidotti, Haraway, Morizot en geologen als Kroonenberg hebben gemeen dat zij wijzen op de co-evolutionaire verbondenheid, de verwantschap, de samenbouw van al wat leeft. Er is van oudsher een duurzame relatie tussen mensen en niet-mensen met de aarde. Genoemde denkers hangen een oorspronkelijker, ruimere, vrijere opvatting van verwantschap aan, een simultane verbondenheid tussen omgevingen, leefvormen en de planeet.

Moving along with the environment richt zich op de (on-)mogelijkheden van het inwisselen van een grondgebonden lineair vooruitgangsparadigma voor een co-evolutionair perspectief, als ook op ruimere, nieuwe vormen van verwantschap. Wat als we ons niet langer afvragen of we de voor ons mensen op winstbejag gestelde doelen wel halen (= vooruitgangsgeloof), maar samen nadenken over wat ook alweer de bedoeling van Leven is. Onder samen verstaan we dan al het levende, alle onderling afhankelijke levensvormen onder en op de grond en in de oceanen en in de atmosfeer. In het kort komt het programma neer op minder antropocentrisme en meer ecocentrisme.

Ook in de beeldende kunsten, wordt onder de noemer eco-art al enige tijd de vraag gesteld wat het menselijke ingrijpen doet met de aarde. Ecologische systemen worden al eeuwen verstoord door menselijk ingrijpen. De vraag is hier of wij mensen ons ook willen en kunnen inzetten voor een veerkrachtiger ecologie.

Het eiland Schouwen-Duiveland is qua schaal een perfect, overzichtelijk laboratorium voor kunstenaars en wetenschappers om onderzoek te doen naar urgente maatschappelijke en artistieke opgaven. De kunstenaars in het programma *Moving along with the environment* doen onderzoek naar hoe de toekomst eruit zou kunnen zien als we meer meebewegen met onze omgeving. Wat gebeurt er als we de mens niet meer boven de natuur plaatsen, maar midden in de natuur? De hiërarchie verdwijnt, mensen, dieren, planten, maar ook niet levende zaken als rivieren en de zee, rotsen en mineralen zijn allemaal gelijk en hebben gelijke rechten en kansen. Kan de natuur inspiratie bieden voor oplossingen van de hierboven beschreven problemen? Wat gebeurt er als we de controle loslaten en onze omgeving meer de kans geven zelf een evenwicht te creëren. Dit zal geen vaststaand evenwicht zijn, alles is immers altijd in beweging, soms snel, soms langzaam. Laat ons meebewegen en zo steeds een nieuwe balans opzoeken.

Zeeland heeft geen Deltaplan, maar een Waddenplan nodig

Een voorbeeld van hoe dit er voor Zeeland uit zou kunnen zien, gebaseerd op het opiniestuk *Zeeland heeft geen Deltaplan, maar een Waddenplan nodig*, dat op 1 december in de PZC verscheen, geschreven door Bert Coenen, bestuurslid van de Bewaerschole.

Het landschap van Schouwen-Duiveland leent zich bij uitstek voor het onderzoek naar de verhouding tussen mens en natuur, en de impact van klimaatverandering op ons landschap. Kunst biedt de mogelijkheid een andere blik te werpen op deze zaken dan die door beleidsmakers, wetenschappers en klimaatactivisten wordt gegeven.

De Zuidwest regio leeft al eeuwen met de dreigingen van de zee. Alle maatregelen tot nu toe zijn gericht op het buitenhouden van de zee. Een kostbare en nooit aflatende strijd. Het alternatief om voortaan met de zee mee te bewegen biedt mogelijkheden. De zee als 'vriend' die de delta opnieuw verregaand vorm geeft waardoor een hoogwaterbestendige inrichting beter gewaarborgd wordt. Belangrijke culturele en industriële kernen kunnen door een combinatie van hoge en brede dijken én het nieuwe wad blijven bestaan. Veeteelt ruilen we deels in voor zeeteelt (zeewier). Landbouw voor grotere arealen lamsoor, zeekraal. Dit toekomstbeeld sluit goed aan bij de bestaande kwaliteiten van Zeeland, zoals toerisme, natuur, visserij, mossel- en oestercultuur. Een nieuw mogelijk toekomstperspectief, dat voor veel Zeeuwen wellicht (begrijpelijk) wennen is.

Duurzaamheid

Klimaat en duurzaamheid spelen een belangrijke rol in het programma van de Bewaerschole. Wij vinden het belangrijk deze items niet alleen thematisch aan de orde te brengen, maar ook in het functioneren van de stichting.

De Bewaerschole zelf is een monumentaal pand, wat de nodige uitdagingen met zich meebrengt om hier klimaat besparende maatregelen te nemen. Ook is de stichting geen eigenaar van het pand, maar gebruiker. Samen met de verhuurder wordt gekeken naar besparende maatregelen. Dit is iets waar we op de lange termijn mee aan de slag gaan om de situatie steeds iets te verbeteren. Daarbij kan gedacht worden aan een systeem om de warmte die er is beter en optimaler te benutten, zoals voorzetramen, of het verlagen van het plafond. Er wordt al gebruik gemaakt van groene stroom.

De Bewaerschole kiest er in haar programma heel bewust voor met kunstenaars te werken die relatief gezien van dichtbij komen, uit Nederland en omliggende landen. In het verleden deden er ook kunstenaars van buiten Europa mee aan het programma, en hoewel dit soms voor interessante nieuwe perspectieven kan zorgen, zullen we dit voor het komende programma niet doen.

Ook willen we duurzaam een bijdrage leveren aan het Zeeuwse kunstklimaat. Dit doen we onder andere door samen te werken met andere Zeeuwse instellingen. Ook hier zien we een parallel met het programma. Het Zeeuwse cultuurlandschap is in wezen ook een ecologisch stelsel dat bestaat uit netwerken en verbinding. Iets kan niet op zichzelf bestaan, maar heeft altijd een relatie tot de omgeving waarin het zich bevindt, waartoe het zich verhoudt en spiegelt, de optelsom is meer dan het geheel der delen.

Dit doen we ook door een plek te bieden aan Zeeuwse kunstenaars in het programma. Een van de zaken waar regionale kunstenaars tegenaanlopen als ze in Zeeland hun kunstenaarspraktijk hebben is dat er weinig mogelijkheden zijn hun werk te laten zien en zeker tegen een eerlijke betaling. Wij zijn ons ervan bewust dat de Bewaerschole een van de weinige plekken is die dit wel kan bieden en kiezen er dus heel bewust voor ook Zeeuwse kunstenaars op te nemen in ons programma.

Daarnaast nodigen we ook kunstenaars uit om meermaals terug te komen naar Zeeland. Dat kan zijn doordat ze eerder bij de Bewaerschole exposeerden, maar ook door te kijken wat andere instellingen doen en kunstenaars vanuit daar een plek in de Bewaerschole aan te bieden. Zo deed in het afgelopen programma Karl Karlas mee die eerder meedeed aan de Leeuwenpoort en in Ruimte Caesuur al eens te zien was, Esther Kokmeijer heeft al meerdere keren geëxposeerd in de Bewaerschole en ook in de Kabinetten van de Vleeshal. Het werk van Femke Gerestein was in het programma Veranderende Grenzen te zien in de Bewaerschole. Haar werk is nu te zien in de Vleeshal als onderdeel van de Vleeshalprijs die zij heeft gewonnen. Door kunstenaars vaker terug te laten komen bouwen ze een band op met de omgeving en gaan zo ook een rol spelen in het Zeeuwse ecosysteem.

Activiteitenplan Moving along with the environment

Tentoonstellingen

In afgelopen programma's waren altijd 6 tentoonstellingen per jaar te zien in de Bewaerschole die een maand duurden. De tentoonstellingen vonden plaats ongeveer van Pasen tot de herfstvakantie. Deze keuze is gemaakt, omdat het aantal mensen dat op het eiland is sterk wisselt met de seizoenen. In tegenstelling met de meeste tentoonstellingsplekken ligt bij ons de nadruk op de zomer, wanneer er veel mensen zijn.

In het komende programma Moving along with the environment gaan we het iets anders aanpakken. Uit de ervaringen blijkt dat een maand een korte periode is om tentoon te stellen, zeker als er nieuw werk gemaakt wordt. Daarom is ervoor gekozen om een deel van de tentoonstellingen te verlengen naar 2 maanden. Deze zullen weer plaatsvinden in de zomerperiode.

Uit ons publieksonderzoek en onze eigen achterban blijkt dat er ook behoefte is aan een winterprogramma. Dat gaan we doen door 2 kunstenaars uit te nodigen langere tijd op het eiland te verblijven. Deze kunstenaars verblijven 2 maanden op het eiland. Dit geeft ze de mogelijkheid om meer diepgaand onderzoek te doen en nog meer de connectie met de omgeving aan te gaan. Tijdens deze 2 maanden krijgen de kunstenaars de beschikking over de Bewaerschole waarin ze kunnen werken. Zij zullen iedere week een moment open zijn voor het publiek, waarin ze ook gevraagd wordt het publiek en de bewoners actief te betrekken bij hun onderzoek en uitvoering van het kunstwerk. De residentieperiode wordt afgesloten door een tentoonstelling in de Bewaerschole van 1 maand.

Nomadisch programmeren

In het programma Nomadisch leven, zwerven in tijden van overpopulatie is begonnen met het laten plaatsvinden van een deel van de tentoonstelling op een andere locatie, dit kunnen andere culturele instellingen zijn, maar juist ook plekken die niets met kunst te maken hebben, maar meer met de inhoud van de kunstwerken.

Dit nomadisch programmeren en een deel van de tentoonstelling op een andere locatie laten plaatsvinden krijgt ook een plaats in het nieuwe programma.

De Bewaerschole heeft de ambitie het eilandgevoel dat soms in Zeeland speelt te overstijgen en een programma aan te bieden dat verder gaat dan het eigen eiland Schouwen-Duiveland. Dit doen we door samen te werken met andere kunstinstellingen van buiten het eiland, maar ook door activiteiten aan te bieden in verschillende delen van Zeeland middels een nomadisch programma.

AiR

Zoals altijd speelt de omgeving waarin de Bewaerschole zich bevindt een belangrijke rol in het programma. Kunstenaars worden uitgenodigd een artist in residence (AiR) periode door te brengen op het eiland waarin ze onderzoek doen, de omgeving leren kennen en kennis maken met de bewoners van Burgh-Haamstede en omstreken. Deze periode is een belangrijke inspiratiebron voor het maken van nieuw werk dat aansluit bij het thema en de omgeving voor de tentoonstelling in de Bewaerschole.

Tijdens de residentie bezoeken we plekken die relevant zijn voor het programma, mogelijke nomadische plekken en ontmoeten de kunstenaars mensen van het eiland die met hun kennis kunnen bijdragen aan het onderzoek. Ook is er ruimte voor individueel onderzoek. De periode draagt bij aan het ervaren van en kennismaken Zeeland door de kunstenaars.

Tijdens eerdere programma's is er ook met een residentieperiode gewerkt en dit is goed bevallen. De kunstenaars die hebben deelgenomen aan de residentie gaven aan dat dit van grote meerwaarde is geweest in het proces nieuw werk te maken. Ze gaven aan hoe belangrijk en verfrissend het is de tijd te krijgen om op locatie onderzoek te doen, de mensen en de omgeving te leren kennen en ook uit hun reguliere kunstenaarspraktijk te stappen. Dit is ook terug te zien in de tentoonstellingen van die kunstenaars. Er is nieuw werk gemaakt en er heeft een ontwikkeling plaatsgevonden die zonder de residentie niet plaatsgevonden zou hebben.

Kunstenaars

De deelnemende kunstenaars hebben verschillende achtergronden.

Als eerste wordt er gekeken naar kunstenaars wiens kunstenaarspraktijk aansluit bij het thema *Moving along with the environment*, het is een mix van Zeeuwse, Nederlandse en internationale (vaak wel in Nederland of buurlanden woonachtige) kunstenaars. Het zijn kunstenaars in verschillende levensfasen, met verschillende achtergronden en met een verschillende kunstenaarspraktijk. Anders dan bij de meeste tentoonstellingsruimtes waarbij de kunstenaars een voor een worden uitgenodigd en waarbij de verbindende factor het thema en de curator is, vindt binnen dit programma ook een uitwisselingplaats tussen de kunstenaars zelf tijdens de residentieperiode. Een eerste kennismaking (vaak) met het thema, de omgeving en elkaar. Juist de langere verbondenheid, de mogelijkheid op locatie te komen en onderzoek te doen, en de andere kunstenaars te ontmoeten biedt een meerwaarde aan het programma.

Het aantal professionele kunstenaars in Zeeland die met hun werk thematisch aansluiten op het programma *Moving along with the environment* is niet oneindig. Omdat we het wel heel belangrijk vinden voor het Zeeuwse cultuurlandschap Zeeuwse kunstenaars een plek te bieden kiezen we ervoor om in deze groep soms te werken met kunstenaars die op het eerste gezicht wellicht iets verder afstaan van het thema. Wel wordt er goed met de kunstenaar overlegd en samengewerkt om tot nieuw werk te komen dat past binnen het programma. De kunstenaar moet hiervoor dus wel openstaan, dit kan juist ook zorgen voor een nieuwe impuls aan de kunstenaarspraktijk. We kijken hierbij naar kunstenaars die hun praktijk in Zeeland hebben, maar ook naar jonge kunstenaars die afkomstig zijn uit Zeeland, maar door studie en verdere praktijkontwikkeling nu buiten Zeeland wonen. Door ze een plek in de Bewaerschole aan te bieden is er de mogelijkheid meer connectie met Zeeland te behouden en een rol te spelen in het Zeeuwse cultuurlandschap.

Ook laten we kunstenaars van buiten Zeeland terugkomen die eerder bij ons, of elders in Zeeland hebben geëxposeerd om zo een band te creëren met het regionale kunstenveld. Niet alleen bieden we ze een plek aan te exposeren, de periode dat ze in Zeeland zijn wordt ook gebruikt ze verder te introduceren. Zo werden in eerdere artist in residence programma's al kunstenaars meegenomen naar openingen en activiteiten bij de Vleeshal en Leeuwenpoort en bezochten we regionale musea. Er vond ook een doorstroom plaats van kunstenaars naar het Stadhuismuseum in Zierikzee. Het werk van Simon Linington, dat hij maakte voor de Bewaerschole, werd aangekocht voor de collectie en Janneke Kornet, die voor de Bewaerschole werk maakte geïnspireerd op de meekrap, kreeg daar een vervolgtentoonstelling.

De kunstenaars voor het zomerprogramma worden uitgenodigd door de gastcurator. De kunstenaars voor het winterprogramma en langere residentie worden geworven door middel van een open call. Dit doen we om zo ook buiten onze eigen scoop kunstenaars de mogelijkheid te geven mee te doen aan het programma van de Bewaerschole. De kunstenaars worden geselecteerd door de leden van de kunstcommissie, de gastcurator en een extern deskundige.